

АХБОРОТ-КОММУНИКАТИВ ТАЪЛИМ МУҲИТИНИНГ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИ

Н.О.Саидова¹, М.Ш. Йўзиталиева²

Аннотация. Ушбу мақолада ахборот-коммуникатив таълим муҳити, бу муҳит остида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш ва ахборот-коммуникатив таълим муҳитининг таркибий қисмлари келтирилган.

Калит сўзлар: Ахборот, коммуникатив таълим, муҳит, ўқув жараёнлари, дастурий муҳит, коммуникатив муҳит, информацион - таълимий муҳит, амалиётга йўналтирилган муҳит, коммуникацион муҳит, лойиҳавий-изланувчи муҳит, касбий-мослашиш муҳити.

Ахборот-коммуникатив таълим муҳити ижтимоий-маданий ва маърифий муҳитнинг бир қисми бўлиб, у таълим тизими ва унинг таркибий қисмлари, ўқув материаллари ва ўқув жараёнлари субъектлари ўртасидаги ўзаро таъсир зонаси бўлиб хизмат қилади.

Таълим муҳити остида биз ўқитиш ва ўргатиш жараёнларини таъминлайдиган аниқ моддий, информацион ҳамда ижтимоий шароитларнинг ўзаро боғлиқлигини тушунамиз, бу эса бизнинг ҳолатимизда талабаларнинг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожланишга ёрдам берди. Бу тушунча талабанинг таълим муҳитда фаолият олиб боришни, у билан муҳитнинг ўзаро таъсирини, уларнинг ўзаро алоқасини кўзда тутади.

Назарий ишларни таҳлил қилиш асосида биз бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш учун махсус ташкил этилган муҳит сифатида шахс ва таълим муҳитининг ўзаро таъсири шароитида коммуникацияни икки жиҳатдан кўриб чиқиш кераклигини ҳисобга олдик. Бир томондан, коммуникатив ва тартибга солиш жараёни сифатида нафақат кадриятлар йиғиндиси узатилади, балки уларнинг ривожланиши ҳам тартибга солинади; бошқа томондан, субъектнинг субъектлар билан ўзаро таъсирини ифодаловчи инсон фаолиятининг зарурий ва ўзига хос тури сифатида (бир вақтнинг ўзида субъектни фаолият, ўз-ўзини англаш, онг, эркинлик ташувчиси сифатида) тушуниш.

Ахборот-коммуникатив таълим муҳитининг, унинг асосида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантиришга ҳисса қўшадиган махсус ташкилий ва педагогик шароитлар ташкил этилган бўлиб, тажриба жараёнида амалга оширилган ва шу билан бирга ахборот-коммуникатив таълим муҳитининг фаолияти ва ривожланишининг манбаи бўлган коммуникацияни ривожлантиришни таъминлади.

Бизнинг тушунчамизга мувофиқ, тадқиқотимизни шакллантирувчи босқичида биз томонидан ташкил этилган ахборот-коммуникатив таълим муҳитининг таркибий қисмлари қуйидагилардан иборат: дастурий муҳит, коммуникатив муҳит, информацион - таълимий муҳит, амалиётга йўналтирилган муҳит, коммуникацион муҳит, лойиҳавий-изланувчи муҳит, касбий-мослашиш муҳити ва бошқалар.

¹ Фаргона давлат университети ўқитувчиси

² Фаргона давлат университети талабаси

Ахборот-коммуникатив таълим муҳит — бу тажриба давомида ташкил этилган муҳит бўлиб, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларига ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш учун

- ✓ зарур бўлган маълумот ва билимларни ўзлаштириш учун шароит, имконият яратди;
- ✓ ахборот-коммуникатив соҳасидаги билим фаолиятини ривожлантириш учун;
- ✓ ахборот-коммуникатив компетентлигини назарий асослари ва уни ўзлаштириш усуллари тўғрисида маълумот бериш;
- ✓ ўқитувчининг ахборот-коммуникатив компетентлигини мазмунини билиш ва тушунишни ўзлаштириш.

Лойихавий-изланувчи муҳит — тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида ахборот-коммуникатив компетентлигини фойдаланиш асосида талабанинг

- ✓ амалий - тадқиқот кўникмаларини эгаллаши учун ташкил этилган муҳит;
- ✓ ижтимоий - таълимни лойиҳалашда ахборот-коммуникатив воситаларини ривожлантириш учун;
- ✓ бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини илмий ва предмет соҳасини ўқув ва синфдан ташқари машғулотларда, предметли таълим соҳасида ва ҳоказоларни тадқиқ этиш ва лойиҳалаш учун.

Дастурий муҳит — тадқиқот давомида турли хил ўқув дастурлари, интеграциялашган маҳсус курслар асосида яратилган муҳит.

Коммуникатив муҳит — тадқиқот давомида ахборот-коммуникатив муҳитининг

- ✓ бошқа иштирокчилари билан ўзаро таъсир ўтказиш йўллари ўзлаштириш учун яратилган шароитлар;
- ✓ турли хил ахборот-коммуникатив фаолиятини амалга оширишда замонавий технологиялар асосида самарали таълим жараёнини ташкил этиш;
- ✓ булар бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш жараёнида педагогик жиҳатдан мос муносабатларни ўрнатиш, мулоқот жараёнини тартибга солиш кўникмаларидир.

Коммуникацион муҳит — булар касбий аҳамиятга эга бўлган маълумот алмашиш учун

- ✓ тадқиқот шакллантирувчи босқичида ташкил этилган ташкилий ва педагогик шартлари;
- ✓ замонавий ахборот-коммуникатив воситаларидан фойдаланган ҳолда коммуникация жараёни технологиясини ўзлаштириш;

- ✓ шахслараро алоқа шакллариини ўзлаштириш учун, шу жумладан. алоқа жараёнини тартибга солувчи тескари алоқа техникаси;
- ✓ икки томонлама ахборот алмашиш учун;
- ✓ илмий мулоқотни ўзлаштириш (когнитив ва ижтимоий муносабатларни ўрнатиш);
- ✓ ўқув мулоқотини ўзлаштириш учун ва ҳоказо.

Касбий-мослашиш муҳит — булар тадқиқотнинг шакллантирувчи босқичида касбий тайёргарликка қаратилган ўқув фаолиятида шаклланган ахборот-коммуникатив кўникмаларини амалда синаш учун

- ✓ фойдаланиладиган ташкилий ва педагогик шартлардир;
- ✓ бу ишлаб чиқилган кўникма ва қобилиятларни коррекциялаш;
- ✓ бу бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш даражасини баҳолаш, ўз-ўзини таҳлил қилиш ва ўз-ўзини такомиллаштириш ва бошқалар.

Амалиётга йўналтирилган муҳит — бу тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида яратилган ташкилий ва педагогик қуйидаги шарт-шароитлар мавжуд:

- ✓ бошланғич синф ўқув жараёнида ахборот-коммуникатив фаолияти технологияларини ўзлаштириш (синф ва синфдан ташқари машғулотларда);
- ✓ ёш ўқувчиларга ахборот-коммуникатив фаолияти асосларини ўргатиш техникаси, усуллари, воситалари, усулларини ўзлаштириш ва бошқалар.

Ташкилий - технологик муҳит — бу тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида яратилган моддий (техник) ва ташкилий тартибнинг шартлари, ОТМнинг таълим босқичида талабаларнинг ахборот-коммуникатив компетентлигини самарали ўзлаштириш учун зарур (янги ахборот технологияларини ўзлаштириш учун керак бўладиган техник воситалар, электрон кутубхоналар, телекоммуникация воситалари, маълумот базалари ва бошқалар.).

Биз томонимиздан ташкил этилган ахборот-коммуникатив таълим муҳитининг доирасида ишлаб чиқилган ташкилий шарт-шароитлар “Математика уқитиш методикаси” ўқув фани бўйича амалга оширилди:

- ✓ компьютер технологияларини ўзлаштиришда ўқитишнинг самарали шакллари (тренинглари, семинарлар, гуруҳий лойиҳалар ва бошқалар);
- ✓ бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш учун методик ва дастурий воситалар электрон базаси ресурсларидан фаол фойдаланиш;
- ✓ турли хил техник воситалардан фойдаланиш: замонавий компьютер ҳонаси (ноутбуклар, шахсий компьютерлар).

Тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида яратилган бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантиришнинг ташкилий шарт-шароитлари қаторига бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш учун тавсия этилган электрон воситаларни қидириш, тизимлаштириш, йиғиш, сақлаш ва доимий фойдаланиш киради.

Тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида биз яратган бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари қаторига қуйидагилар киради:

- ✓ бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш жараёнини “Математика уқитиш методикаси” ўқув фанининг ўқитиш технологияларидан фойдаланишда амалга оширилган шахсга йўналтирилган, тизимли, фаолиятга асосланган ва компетенцияларга асосланган ёндашувга таяниш;

✓ педагогик шарт – шароит сифатида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш жараёнининг тузилиши ва мазмунини аниқлаш ҳамда рўёбга чиқариш тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида амалга оширилди ва биз тадқиқотда модулли принципи асосида ишлаб чиқилган “Математика ўқитиш методикаси” ўқув фанининг тузилиши шаклида тақдим этдик.

Шундай қилиб, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ахборот-коммуникатив компетентлигини ривожлантириш учун биз томонимиздан ишлаб чиқилган ташкилий-педагогик шарт-шароитлар тадқиқотимизнинг шакллантирувчи босқичида амалга оширилди. Бу бизга кейинги босқичда ушбу шартларнинг самарадорлигини текшириш учун тадқиқот мазмуни ва технологиясини тақдим этишимизга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Saidova, N. O. (2021). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASINING HAR XIL YOSH GURUHLARIDA ELEMENTAR MATEMATIK TASAVVURLARNI RIVOJLANTIRISHGA OID ISHLARNI TASHKIL QILISH. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1612-1614.
2. Саидова, Н. О., & Рустамова, Ш. Ш. К. (2021). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА МАТЕМАТИК ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 2), 290-293.
3. Saidova, N. O., & Yigitaliyeva, M. S. (2022). MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNING MATEMATIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH. *Results of National Scientific Research*, 1(3), 53-59.
4. Saidova, N. (2022). BOLAJAK BOSHLANGICH SINIF OQITUVCHILARI KOMPETENTLIGINI OSHIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING ORNI. *Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar*, 1(22), 4-7.
5. Olimovna, S. N. (2022). FORMATION OF QUANTITATIVE REPRESENTATIONS IN THE SECONDARY GROUPS IN PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876*, 16(01), 58-60.
6. Olimovna, S. N. (2022). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA HAR BIR YOSH GURUHIDA TEVARAK ATROFNI IDROK ETISHNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Results of National Scientific Research*, 1(1), 115-119.
7. Муслимов Н.А. ва б. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси. –Т.: Фан ва технология, 2013.